

UNIWERSYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA
W TORUNIU

Wydział Fizyki, Astronomii
i Informatyki Stosowanej

Podstawy Automatyki

Wprowadzenie

dr inż. Rafał Szczepański

www.umk.pl/~szczepi

szczepi@umk.pl

25.10.2024

Plan prezentacji

Podstawowe pojęcia i problemy

Perspektywa historyczna

Przykłady układów

Elementy układów automatyki

Rodzaje układów regulacji automatycznej

Podstawowe pojęcia i problemy

Automatyka

- Dziedzina techniki, która zajmuje się zagadnieniami sterowania różnorodnymi procesami, głównie technologicznymi i przemysłowymi (zwykle bez udziału lub z ograniczonym udziałem człowieka)
- ang. *Automatic Control, Control Engineering*
- Naukowe podejście do automatyki – teoria sterowania

Podstawowe pojęcia i problemy

Sterowanie

- Celowe oddziaływanie (wpływanie) na przebieg procesu
- Układ automatyki (sterowania) – układ fizyczny realizujący zadanie sterowania
- Rodzaje:
  - ręczne
  - automatyczne
- Warianty:
  - W układzie otwartym (brak sprzężenia zwrotnego)
  - W układzie zamkniętym (sprzężenie zwrotne)

Podstawowe pojęcia i problemy

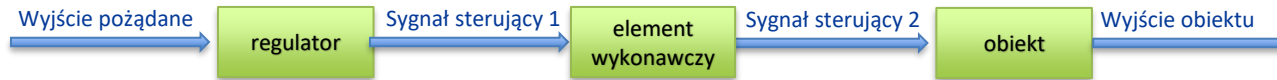
Sterowanie ręczne vs. automatyczne

- **Sterowanie:** proces wpływania na istotne wielkości fizyczne (np. temperatura, prędkość) w taki sposób aby zachowywały się zgodnie z naszymi wymaganiami (przyjmowały stałą wartość lub zmieniały się w zaplanowany sposób)
- **Przykład:** prowadzenie samochodu – sterowania pojazdem (kierownicą) tak aby jechał po wyznaczonej drodze i dojechał (bezpiecznie) do miejsca przeznaczenia
- Prowadząc samochód realizujemy **sterowanie ręczne**. Jeżeli zaprojektujemy samochód jeżdżący bez kierowcy wówczas realizujemy **sterowanie automatyczne**.

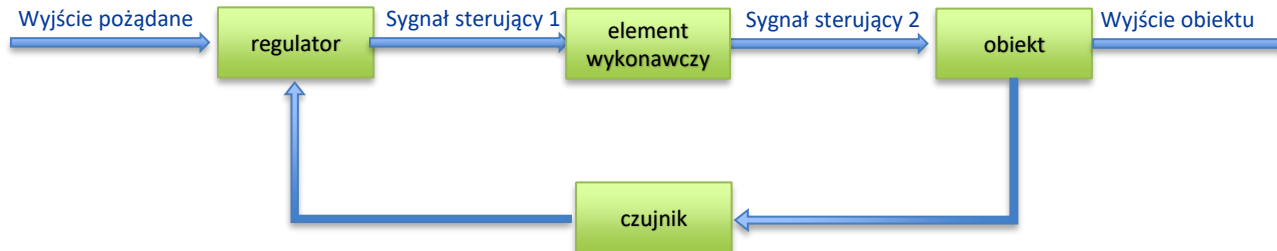
Podstawowe pojęcia i problemy

Układ otwarty vs. zamknięty

- Układ otwarty

- Układ zamknięty (sprzężenie zwrotne)

Podstawowe pojęcia i problemy

Cele układu sterowania

- **Regulacja:** termostat, prędkość obrotowa wału silnika
- **Śledzenie:** ruch robota, śledzenie samolotu przez artylerię przeciwlotniczą
- **Optymalizacja:** najlepszy skład mieszanki w celu uzyskania największej wydajności, największych oszczędności itp.

Podstawowe pojęcia i problemy

Regulacja automatyczna

- **Element układu regulacji automatycznej:** dowolna część układu regulacji, w której wyodrębnione są sygnały wejściowe i wyjściowe
- **Obiekt regulacji:** element układu regulacji automatycznej, którego funkcjonowanie ma mieć przebieg pożądany
- **Regulator:** element układu regulacji dobrany tak, aby wspólnie z obiektem spełniać zadane wymagania projektowe

Podstawowe pojęcia i problemy

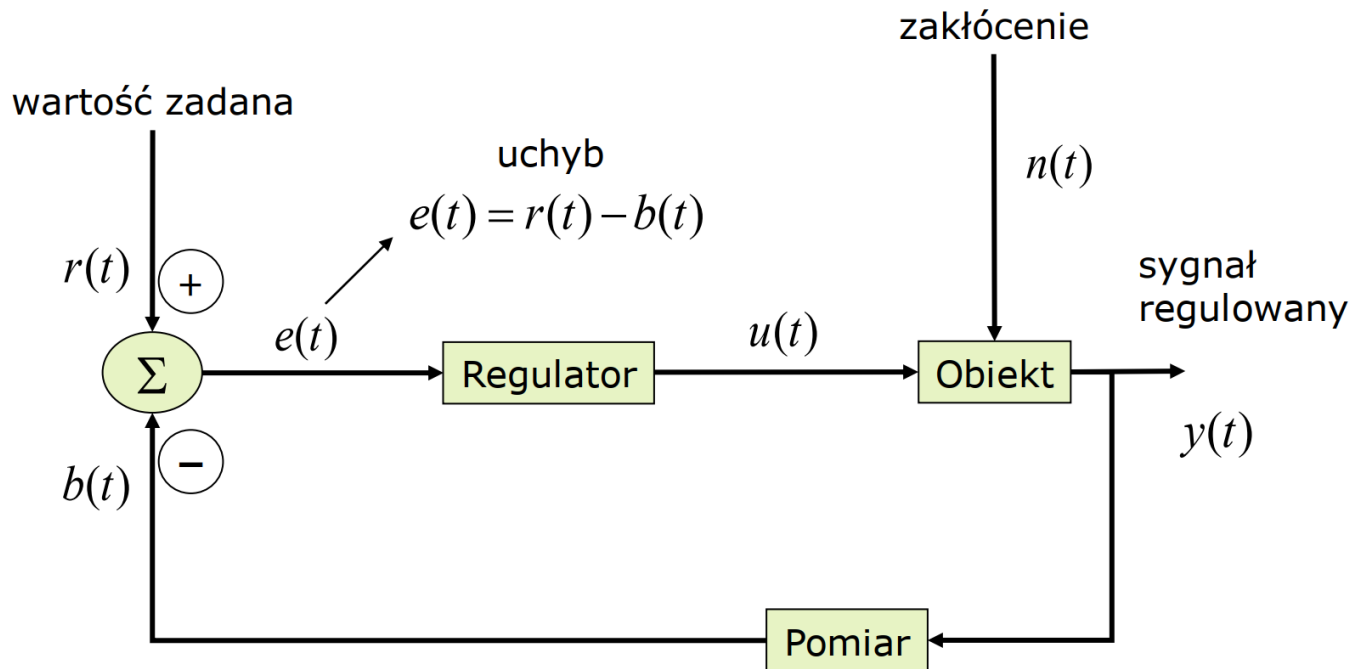
Układ regulacji automatycznej

- Rodzaj układu sterowania
- Realizuje zadanie regulacji (sterowanie w układzie zamkniętym) w sposób automatyczny
- Układ ze **sprężeniem zwrotnym**, który samoczynnie (bez udziału człowieka) zapewnia pożądany przebieg wybranych wielkości charakteryzujących proces wielkości regulowanych)
- Składa się z regulatora i obiektu podlegającego regulacji objętych **pętlą sprzężenia zwrotnego**, które samoczynnie zapewnia pożądany przebieg wybranych wielkości charakteryzujących proces

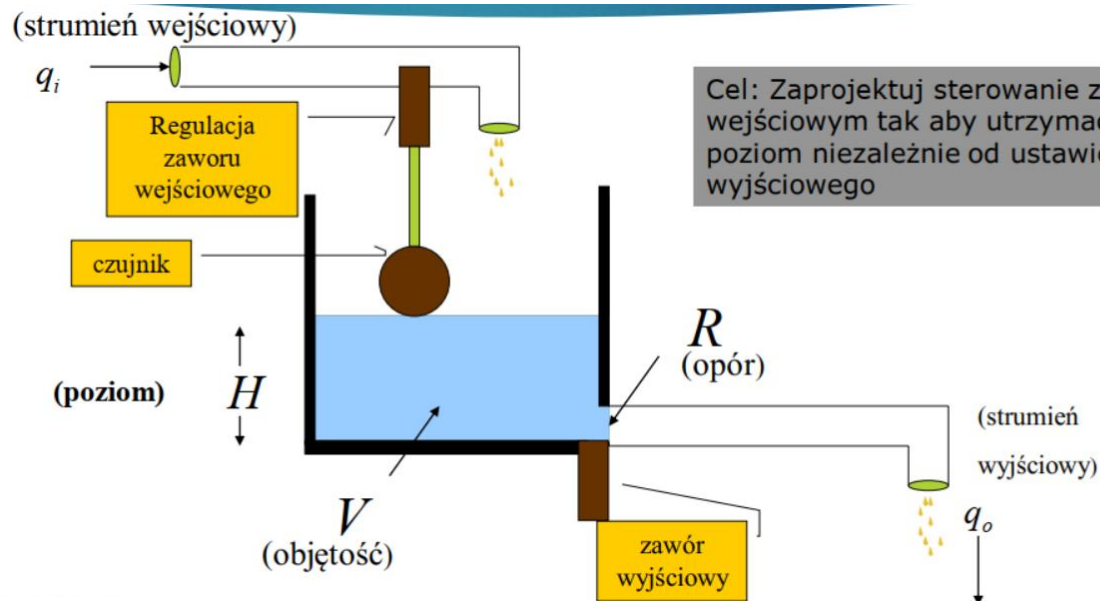
Podstawowe pojęcia i problemy

Układ regulacji automatycznej

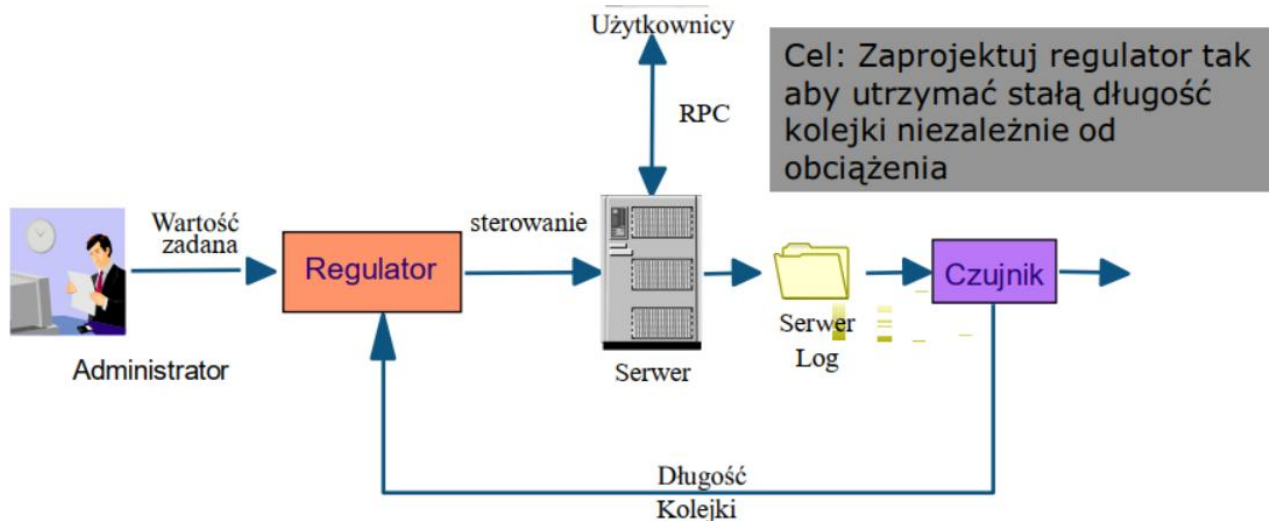
Podstawowe pojęcia i problemy

Przykład: Regulacja poziomu cieczy – low tech

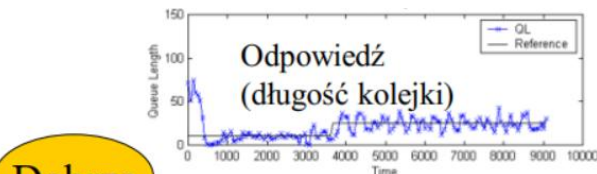
Podstawowe pojęcia i problemy

Przykład: Sterowanie dostępem do serwera – high tech

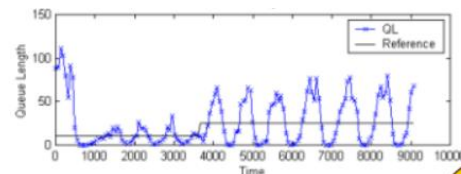
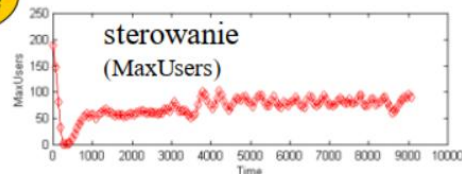

Podstawowe pojęcia i problemy

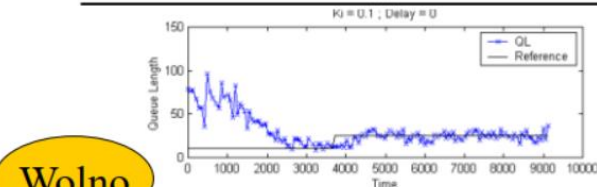
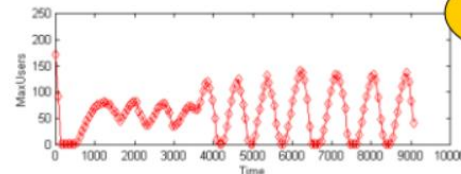
Przykład: Sterowanie dostępem do serwera – high tech

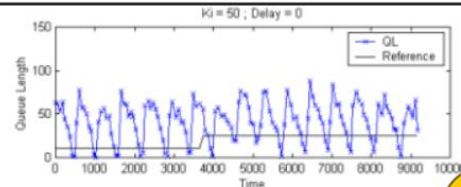
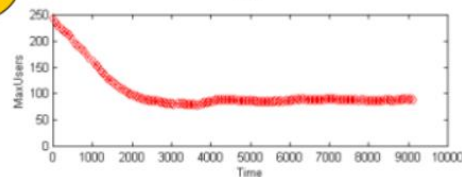
Dobrze

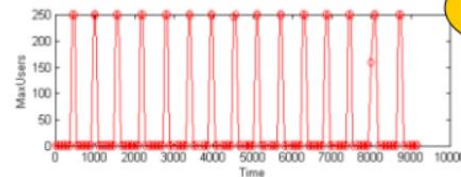
Źle

Wolno

Horror

Podstawowe pojęcia i problemy

Teoria sterowania

- Zrozumienie (modelowanie) i kształtowanie zachowania (sterowanie) elementów otaczającego środowiska (system) dla osiągnięcia założonego celu.
- Dziedzina interdyscyplinarna – elektronika, elektrotechnika, informatyka, telekomunikacja, aeronautyka, inżynieria chemiczna, robotyka (to wszystko -> automatyka), ale również biologia, medycyna, ekonomia, ekologia, politologia itp.

Podstawowe pojęcia i problemy

Teoria sterowania

- Systematyczne podejście do analizy i projektowania
  - Taksonomia podstawowych zasobów sterowania
  - Analiza częstotliwościowa i czasowa (ciągła, dyskretna)
  - Stany nieustalone
  - Wybór regulatora na podstawie pożądanej specyfikacji
- Przewidywanie odpowiedzi układu na zadane wymuszenie
  - Szybkość odpowiedzi (np. dopasowanie do zmian obciążenia)
  - Oscylacje (zmienność)
- Możliwość oceny stabilności

Podstawowe pojęcia i problemy

System

- Składa się z części składowych i ich wzajemnych powiązań dających w efekcie pożądany skutek
- W teorii sterowania badane są zależności przyczynowo-skutkowe pomiędzy elementami systemu (teoria sterowania i systemów)

Podstawowe pojęcia i problemy

Sygnały (wielkości)

- **Sygnał** – Przebieg w czasie dowolnej wielkości fizycznej
- **Sygnały** (wielkości) **wejściowe** lub **wymuszenia** charakteryzują oddziaływanie środowiska na układ
- **Wielkości sterujące** są celowo zmieniane dla uzyskania pożądanych zachowań układu
- **Wielkości zakłócające** (zakłócenia) podlegają zmianą przypadkowym
- **Sygnały** (wielkości) **wyjściowe** lub **odpowiedzi** charakteryzują oddziaływanie układu na środowisko

Podstawowe pojęcia i problemy

Stan układu

- **Stan układu** (aktualny, w danej chwili czasu) – najmniejszy liczebnie zbiór wielkości, których znajomość w chwili początkowej wraz ze znajomością wymuszeń od chwili początkowej do danej pozwala wyznaczyć aktualny stan i odpowiedź układu

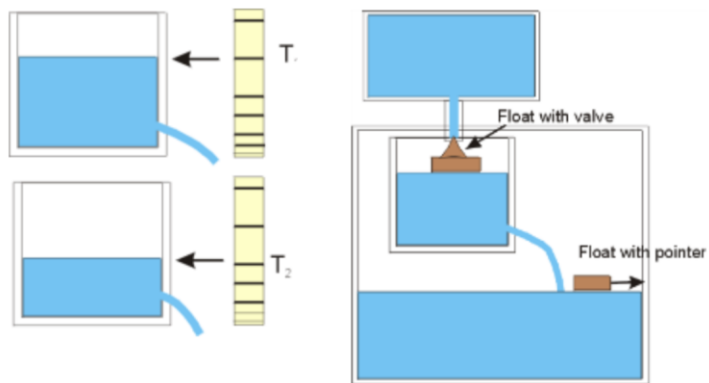
Podstawowe pojęcia i problemy

Zaawansowane problemy sterowania

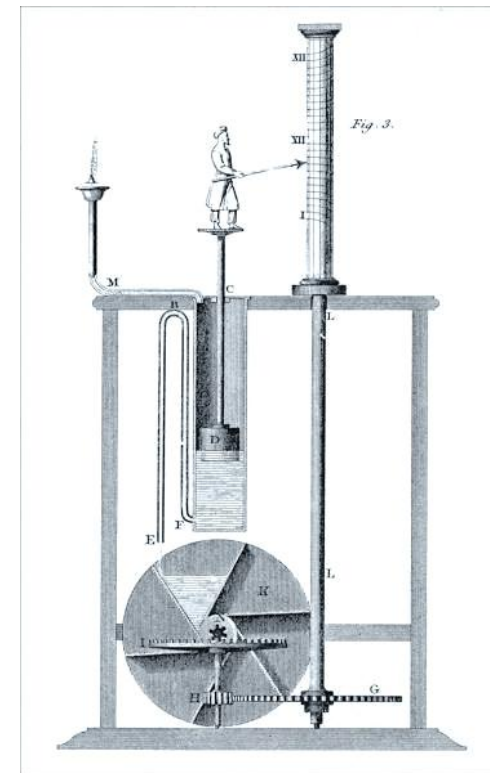
- **Sterowanie odporne („krzepkie”)**
Czy system toleruje zmiany parametrów i/lub struktury?
- **Sterowanie adaptacyjne**
Regulator zmienia się z upływem czasu (adaptacja)
- **Sterowanie wielowymiarowe (ang. MIMO Control)**
Multiple Inputs Multiple Outputs
- **Sterowanie stochastyczne**
regulator minimalizuje parametry statystyczne np. wariancję
- **Sterowanie optymalne**
Regulator minimalizuje funkcję kosztów np. uchyb, energię
- **Sterowanie nieliniowe**
Sterowanie neuro-fuzzy
Uzyskanie wyników analitycznych - trudne

Perspektywa historyczna

Zegary wodne

- Czas mierzony przepływem wody
- Regulacja siły strumienia wody
- Ktesibios 285-222 p.n.e. grecki wynalazca

Perspektywa historyczna

Regulatory prędkości obrotowej

- Utrzymywanie stałej prędkości wału maszyny parowej
- Odśrodkowy regulator obrotów
- Pierwotnie stosowany w młynach
- Sterowanie przepustnicą
- Intensywnie rozwijany

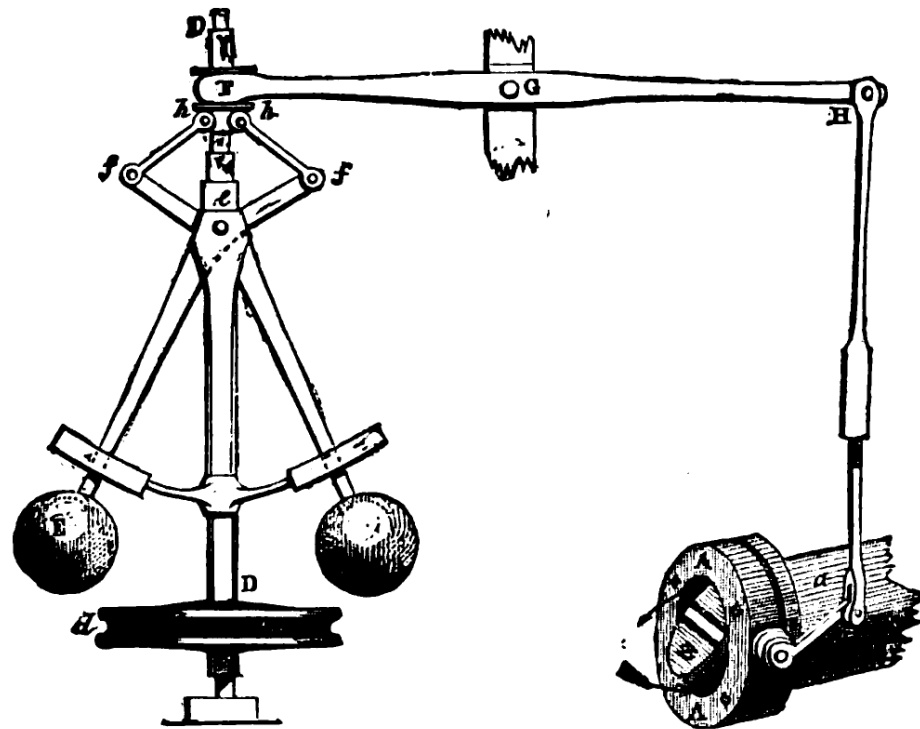

FIG. 4.—Governor and Throttle-Valve.

Perspektywa historyczna

Rozwój narzędzi matematycznych

- Głównie XIX w.
- Równania różniczkowe
- Rachunek różniczkowy i całkowy (**Newton, Leibnitz**)
- Analiza układów dynamicznych przy pomocy równań różniczkowych (**Lagrange, Hamilton**)
- Teoria stabilności, początki teorii sterowania (**Maxwell, Ruth, Hurwitz, Lapunow**)
- Zastosowanie przekształceń całkowych **Fouriera i Laplace'a**
- Rachunek operatorowy, transmitancja (**Heaviside**)

Perspektywa historyczna

Początek XX. wieku

- Regulatory na potrzeby militarne (prze I W. Ś.): sterowanie i nawizacja statkami i sterowanie działami
- Układy głównie pneumatyczne, hydrauliczne i mechaniczne
- 1912 – Nagroda nobla w dziedzinie fizyki za skonstruowanie regulatora wielkości płomienia i częstotliwości jego pulsacji w palnikach acetylenowych stosowanych w pławach (bojach) świetlnych i latarniach morskich – Nils Gustaf Dalen (nagroda kontrowersyjna, bo za wynalazek, a nie za osiągnięcie teoretyczne)

Perspektywa historyczna

Wiek XX – lata międzywojenne i II W. Ś.

- Rozwój układów elektrycznych
- Upowszechnienie koncepcji regulatora PID (najpopularniejszy do dziś)
- Rozwój wzmacniaczy (dzięki telefonii)
- Systemy autopilotów
- Rozwój serwomechanizmów (układów regulacji o wejściu elektrycznym i wyjściu mechanicznym)
- Metody projektowania układów regulacji bazujące na transmitancjach, schematach blokowych, analizie częstotliwościowej

Perspektywa historyczna

Wiek XX – okres po II W. Ś.

- Rozwój regulatorów przemysłowych
- Zastosowanie półprzewodników, mikroprocesorów
- Próbkowanie sygnałów (**Shannon**)
- Loty kosmiczne – impuls rozwojowy
- Sterowanie cyfrowe, zastosowanie komputerów
- Sterowniki PLC

Przykłady układów

Systemy produkcyjne

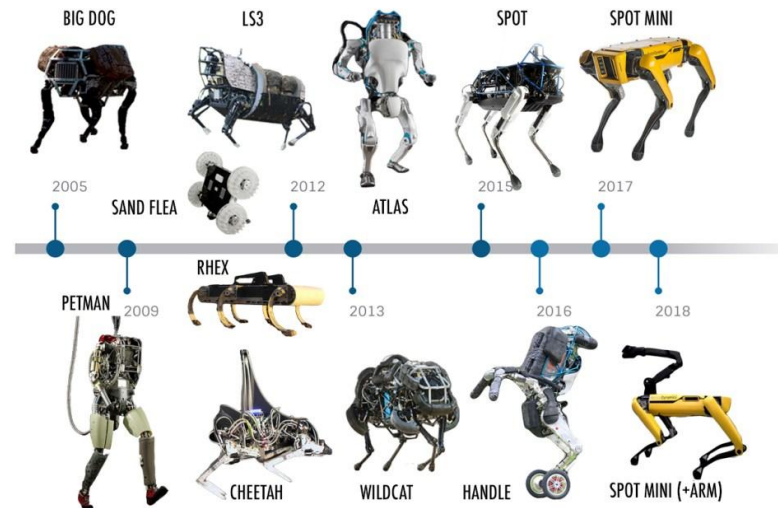

Przykłady układów

Robotyka mobilna

BOSTON DYNAMICS

Przykłady układów

Transport lądowy

Przykłady układów

Lotnictwo

Przykłady układów

Aeronautyka

Przykłady układów

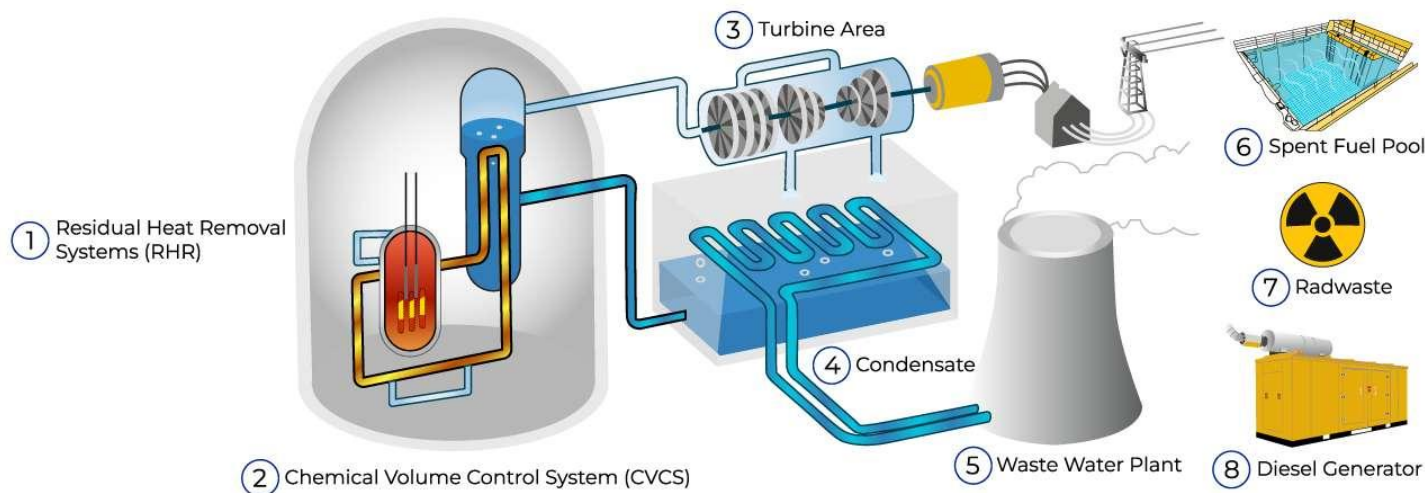
Motoryzacja

- ABS – anti-lock braking system
- ESC – electronic stability control
- ACE – active cornering enhancement
- TCS – traction control system
- ACC – adaptive cruise control
- ANC – active noise control

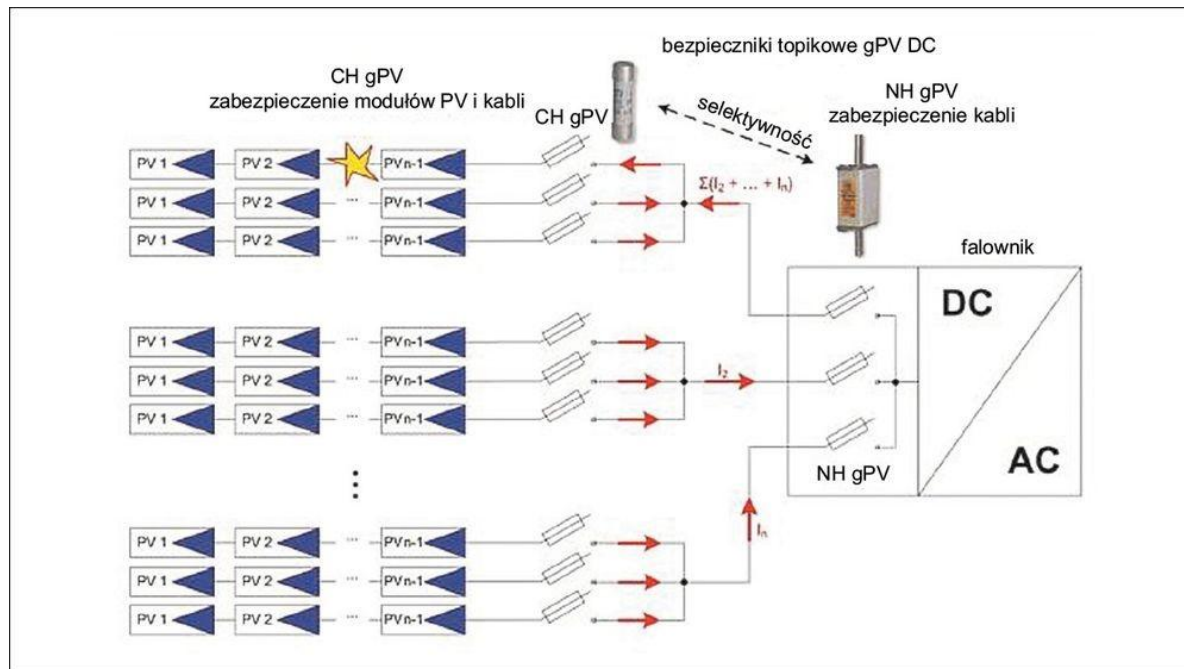

Przykłady układów

Inżynieria chemiczna

Przykłady układów Energetyka

Elementy układów automatyki

- Mechaniczne
- Hydrauliczne
- Pneumatyczne
- Elektryczne
- Elektroniczne
- Informatyczne

Elementy układów automatyki

Rodzaje elementów automatyki

- Pomiarowe
- Sterujące
- Wykonawcze

Elementy układów automatyki

Elementy pomiarowe

- Czujniki
  - zbliżeniowe, indukcyjne, optyczne
  - położenia
  - ciśnienia
  - temperatury
  - przepływu
  - ...
- Czytniki i kamery

Elementy układów automatyki

Czujniki

Elementy układów automatyki

Elementy sterujące

- Regulatory
- Sterowniki mikroprocesorowe (np. PLC)
- Komputery przemysłowe
- Panele operatorskie
- Systemy informatyczne złożone
  - CAM – computer-aided manufacturing
  - SCADA – supervisory control and data acquisition

Elementy układów automatyki

Sterowniki

Elementy układów automatyki

Komputery przemysłowe

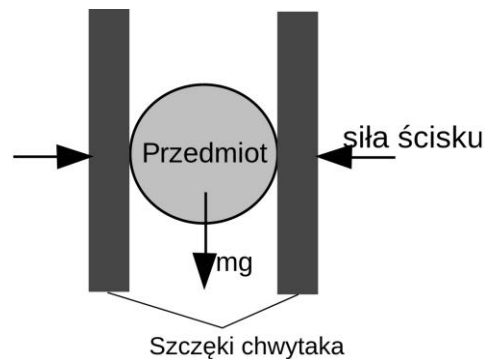
Elementy układów automatyki

Elementy wykonawcze

- Silniki (napędy) elektryczne
- Serwomechanizmy
- Napędy pneumatyczne
- Napędy hydrauliczne
- Zawory
- Chwytki

Elementy układów automatyki

Elementy wykonawcze

Elementy układów automatyki

Elementy pomocnicze

- Układy wejść/wyjść
- Sieci transmisji danych
- Układy zasilania

Rodzaje układów regulacji automatycznej

Układy dynamiczne liniowe i nieliniowe

- Układy **liniowe** są opisane operatorami liniowymi (równaniami algebraicznymi, różniczkowymi, różnicowymi, całkowymi)
- Układy **nieliniowe** są opisane operatorami nieliniowymi

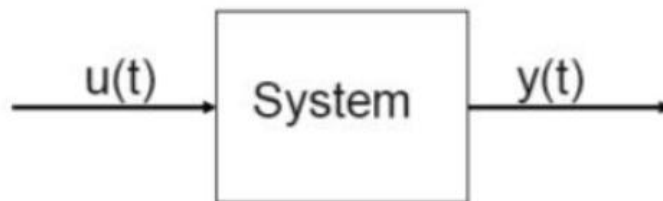
- Układy liniowe spełniają zasadę **superpozycji**: odpowiedź na wymuszenie: Będące kombinacją liniową wymuszeń $u_1, u_2, \dots, u_m$ jest równa kombinacją liniowej odpowiedzi $y_1, y_2, \dots, y_m$ przy czym y_i jest odpowiedzią układu na wymuszenie u_i

$$u = \sum_{i=1}^m a_i u_i$$
$$y = \sum_{i=1}^m a_i y_i$$

Rodzaje układów regulacji automatycznej

Zasada superpozycji

$$u(t) = u_1(t) \rightarrow y(t) = y_1(t)$$

$$u(t) = u_2(t) \rightarrow y(t) = y_2(t)$$

$$u(t) = k_1 u_1(t) + k_2 u_2(t) \rightarrow y(t) = k_1 y_1(t) + k_2 y_2(t)$$

Rodzaje układów regulacji automatycznej

Podział wg liczby wejść/wyjść

- Układy o jednym wejściu i jednym wyjściu (**SISO** ang. *single input single output*)
prostsze, takimi układami będziemy się zajmować
- Układy o wielu wejściach i wielu wyjściach (**MIMO** ang. *multiple inputs multiple outputs*)
bardziej złożone

Rodzaje układów regulacji automatycznej

Podział wg liczby zmiennych niezależnych

- Układy **jednowymiarowe** – operatory jednej zmiennej niezależnej, najczęściej czasu
np. $u(t)$, $i(t)$, $x(t)$
- Układy **wielowymiarowe** – więcej zmiennych niezależnych, na przykład czas i odległość: linia długa – napięcie i natężenie prądu zależą od czasu i odległości początku linii
np. $u(t,x)$, $i(t,x)$

Rodzaje układów regulacji automatycznej

Podział wg charakteru sygnałów

- Układy **ciągłe** – sygnały mają charakter ciągły – równania różniczkowe zwyczajne lub cząstkowe, czas ciągły
- Układy **dyskretne** – sygnały mają charakter dyskretny – równania różnicowe, czas dyskretny
- Układy **ciągło-dyskretne** – oba rodzaje sygnałów

Rodzaje układów regulacji automatycznej

Podział wg zadania

- Układy regulacji stałowartościowej
- Układy regulacji programowej
- Układy regulacji nadążnej
- Układy regulacji ekstremalnej

Rodzaje układów regulacji automatycznej

Układy regulacji stałowartościowej

- Inaczej: układy stabilizacji automatycznej
- Wielkość zadająca ma stałą wartość
- Np. Regulacja poziomu cieczy w zbiorniku

Rodzaje układów regulacji automatycznej

Układy regulacji programowej

- Wielkość zadająca jest znaną z góry funkcją czasu
- Np. automatyczna obrabiarka wykonująca element o zadanym profilu

Rodzaje układów regulacji automatycznej

Układy regulacji nadążnej

- Inaczej: układy nadążne lub śledzące
- Wielkość zadająca jest zmienna ale nie jest znaną funkcją czasu lecz zależy od zjawisk występujących na zewnątrz układu
- Wielkość regulowana nadąża za zmianami wartości zadającej
- Przykład: system sterowania artylerii przeciwlotniczej

Rodzaje układów regulacji automatycznej

Układy regulacji ekstremalnej

- Wielkości regulowane przyjmują wartości ekstremalne – minimalne lub maksymalne
- Stosowane do obiektów o charakterystykach statycznych ekstremalnych tj. będących krzywymi o mającymi minima lub maksima
- Przykład: regulacja strumienia dopływu powietrza do komory spalania w celu uzyskania jak najwyższej temperatury

Rodzaje układów regulacji automatycznej

Podział wg zmienności parametrów

- Układ **stacjonarny** – parametry są niezmiennie w czasie
- Układ **niestacjonarny** – parametry są zmienne w czasie

Rodzaje układów regulacji automatycznej

Podział wg zdolności dopasowania

- Układy **adaptacyjne** – mają zdolność do samoczynnego dopasowania parametrów charakterystyk do zmieniających się właściwości obiektów i zakłóceń (np. autopilot)
- Układy **zwykłe** (nieadaptacyjne) – parametry ustawione „na sztywno”

Rodzaje układów regulacji automatycznej

Podział wg kryterium jakości

- Układy **optymalne** – zapewniają optymalną (minimalną lub maksymalną) wartość wskaźnika jakości Q
- Układy **nieoptymalne** – wskaźnik taki nie jest uwzględniany

Rodzaje układów regulacji automatycznej

Podział wg sposobu realizacji sterowania

- Układy **jednowarstwowe** – pojedyncze regulatory
- Układy **wielowarstwowe** – kilka (min. 2) warstwy, poziomy regulacji, często trzy poziomy: stabilizacji, adaptacji (optymalizacji), koordynacji

Rodzaje układów regulacji automatycznej

Podział wg obecności czynników losowych

- Układy **stochastyczne** – układy, w których występują wielkości przypadkowe (losowe), szum losowy ze znanym rozkładem prawdopodobieństwa
- Układy **deterministyczne** – czynnik losowy (niepewność) nie występuje

Aparat matematyczny

- Równania różniczkowe
- Liczby zespolone
- Sygnały (funkcje)
  - Sygnał sinusoidalny
  - Skok jednostkowy
  - Delta Diraca
- Transformacje:
  - Transformacje Laplace'a
  - Transformacje Fouriera
  - Transformacje Z

Aparat matematyczny

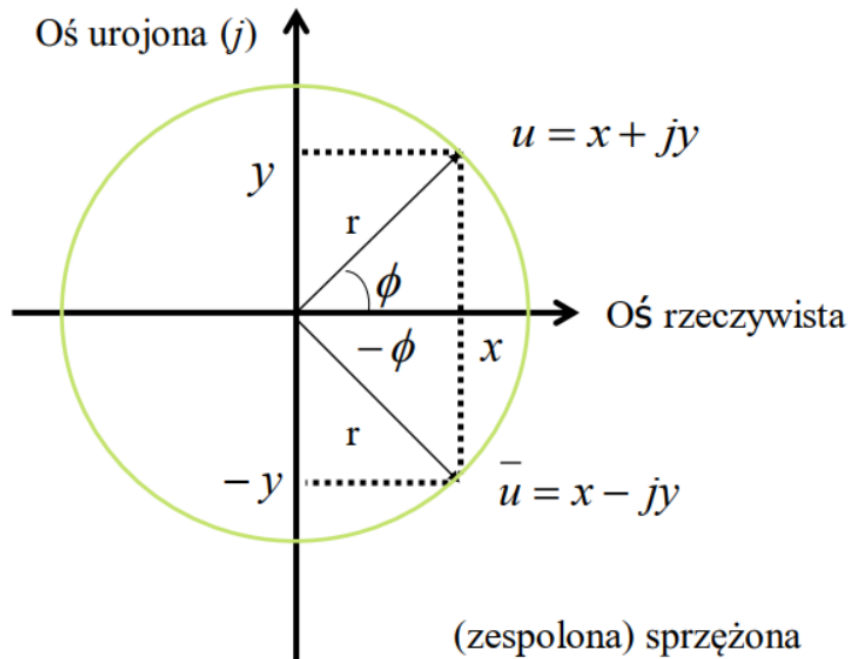
Równania różniczkowe

- Opisują układy dynamiczne – a więc także i układy automatyki
- Całki – „zapamiętują historię”, wpływ wcześniejszych stanów układu
- Pochodne – pokazują kierunek zmian, „przewidują przyszłość”, predykcja kolejnego stanu

Aparat matematyczny

Płaszczyzna zespolona

argument (faza)

$$\angle u \equiv \phi = \operatorname{tg}^{-1} \frac{y}{x}$$

$$|u| \equiv r \equiv |\bar{u}| = \sqrt{x^2 + y^2}$$

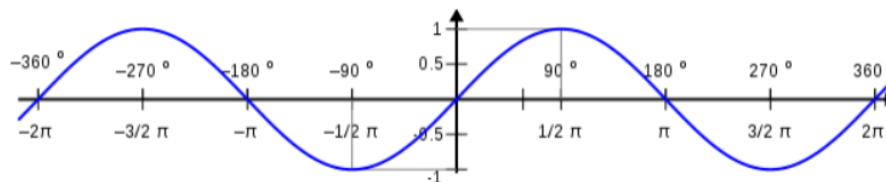
moduł

Aparat matematyczny

Sygnał sinusoidalny

- Najczęściej spotykany typ sygnału
- Dowolny sygnał może być rozłożony na składowe sinusoidalne o różnych częstotliwościach (pulsacjach), amplitudach i fazach – transformata Fouriera (podstawowa w przetwarzaniu sygnałów)

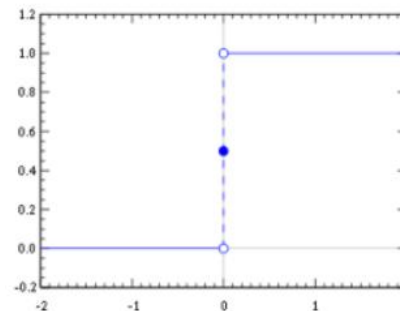

Aparat matematyczny

Skok jednostkowy i delta Diraca

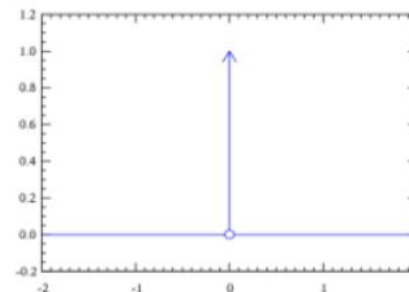
- Wykorzystanie do wyznaczania charakterystyk układów (badamy odpowiedzi układu na takie wymuszania)
- Skok jednostkowy – funkcja skokowa Heaviside'a
- Delta Diraca

$$1(t) = \begin{cases} 1 & \text{dla } t \geq 0 \\ 0 & \text{dla } t < 0 \end{cases}$$

albo

$$1(t) = \begin{cases} 1 & \text{dla } t > 0 \\ \frac{1}{2} & \text{dla } t = 0 \\ 0 & \text{dla } t < 0 \end{cases}$$

$$\delta(t) = \begin{cases} \infty & \text{dla } t = 0 \\ 0 & \text{dla } t \neq 0 \end{cases}$$

Aparat matematyczny

Transformacja Laplace'a

$$\mathbf{L}[f(t)] = F(s) = \int_0^{\infty} f(t)e^{-st} dt$$

- Zamienia funkcje i operacje w dziedzinie czasu na funkcje w dziedzinie częstotliwości
 $f(t) \rightarrow F(s) \quad (t \in \mathbb{R}, s \in \mathbb{C})$
- Liniowe równania różniczkowe (LDE) – wyrażenia algebraiczne na płaszczyźnie zmiennej zespolonej

Aparat matematyczny

Własności transformacji

Laplace'a

Liniowość

$$L[af_1(t) \pm bf_2(t)] = aF_1(s) \pm bF_2(s)$$

Pochodna

$$L\left[\frac{d}{dt}f(t)\right] = sF(s) - f(0\pm)$$

Calka

$$L\left[\int f(t)dt\right] = \frac{F(s)}{s} + \frac{1}{s}\left[\int f(t)dt\right]_{t=0\pm}$$

Splot

$$\int_0^t f_1(t-\tau)f_2(\tau)d\tau = F_1(s)F_2(s)$$

---

tw. o wart. początkowej

$$f(0+) = \lim_{s \rightarrow \infty} sF(s)$$

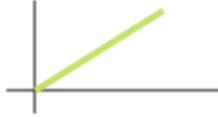
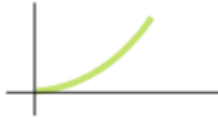
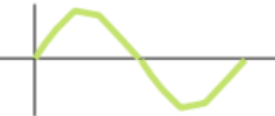
tw. o wart. końcowej

$$\lim_{t \rightarrow \infty} f(t) = \lim_{s \rightarrow 0} sF(s)$$

Aparat matematyczny

Transformaty Laplace'a Podstawowych funkcji

Nazwa	$f(t)$		$F(s)$
Impuls	$f(t) = \begin{cases} 1 & t = 0 \\ 0 & t > 0 \end{cases}$		1
Skok jednostkowy	$f(t) = 1$		$\frac{1}{s}$
Liniowa	$f(t) = t$		$\frac{1}{s^2}$
Wykładnicza	$f(t) = e^{at}$		$\frac{1}{s - a}$
Sinus	$f(t) = \sin(\omega t)$		$\frac{1}{\omega^2 + s^2}$

Aparat matematyczny

Transformacja Fouriera

- Dziedzina częstotliwości
- Sygnał sinusoidalny
- Można uzyskać z transformaty Laplace'a podstawiając: $s = j\omega$ (pulsacja $\omega = 2\pi f$)

- Wzór:
$$F(\omega) = \int_0^{\infty} f(t)e^{-j\omega t} dt = \int_0^{\infty} f(t)e^{-j2\pi ft} dt$$

- Transformata odwrotna:

$$f(t) = \int_0^{\infty} F(\omega)e^{j\omega t} d\omega$$

- Podstawowe narzędzie przetwarzania sygnałów!

Aparat matematyczny

Transformacja Z

- Sterowanie cyfrowe/dyskretne
- Przystosowane do systemów komputerowych
- Czas jest dyskretny
  - oznaczenie k zamiast t
- Główne narzędzie z-transformata:

$$\mathbf{Z}[f(k)] = F(z) = \sum_{k=0}^{\infty} f(k)z^{-k}$$

- $f(k) \rightarrow F(z)$, gdzie z jest zmienną zespoloną

- Analog transformaty Laplace'a dla dziedziny dyskretnej

Aparat matematyczny

Transformacja Z

Nazwa	$f(t)$	$F(s)$	$F(z)$
Impuls	$f(t) = \begin{cases} 1 & t = 0 \\ 0 & t > 0 \end{cases}$	1	1
Skok	$f(t) = 1$	$\frac{1}{s}$	$\frac{z}{z-1}$
Liniowa	$f(t) = t$	$\frac{1}{s^2}$	$\frac{z}{(z-1)^2}$
Wykładnicza	$f(t) = e^{at}$	$\frac{1}{s-a}$	$\frac{z}{z-e^a}$
Sinus	$f(t) = \sin(\omega t)$	$\frac{1}{\omega^2 + s^2}$	$\frac{z \sin a}{z^2 - 2(\cos a)z + 1}$

Kilka słów o modelowaniu układów

Przejdźcie do modelowania

- Zasada działania
  - Oparte na znanych prawach działania
np. Fizyka, teoria systemów kolejkowych
  - Trudne dla systemów złożonych
- Eksperymentalne (identyfikacja systemu)
  - Modele statystyczne/oparte na danych
  - Wymagają danych (zbiór uczący „training set”)

Kilka słów o modelowaniu układów

Transmitancja

- Definicja:

$$G(s) = Y(s) / U(s) \text{ dla zerowych warunków początkowych}$$

- Wiąże transformatę sygnału wyjściowego systemu z transformatą sygnału wejściowego
- Opisuje odpowiedź układu na impuls
- Dla układu dyskretnego – Transformata Z

Kilka słów o modelowaniu układów

Wymierne transformaty Laplace'a

$$F(s) = \frac{A(s)}{B(s)}$$

$$A(s) = a_n s^n + \dots + a_1 s + a_0$$

$$B(s) = b_m s^m + \dots + b_1 s + b_0$$

Bieguny: $s^* \ni B(s^*) = 0$ ($F(s^*) = \infty$)

Zera: $s^* \ni A(s^*) = 0$ ($F(s^*) = 0$)

Bieguny i zera są zespolone

Rząd systemu = # biegunów = n

Kilka słów o modelowaniu układów

Co daje nam transformata Laplace'a

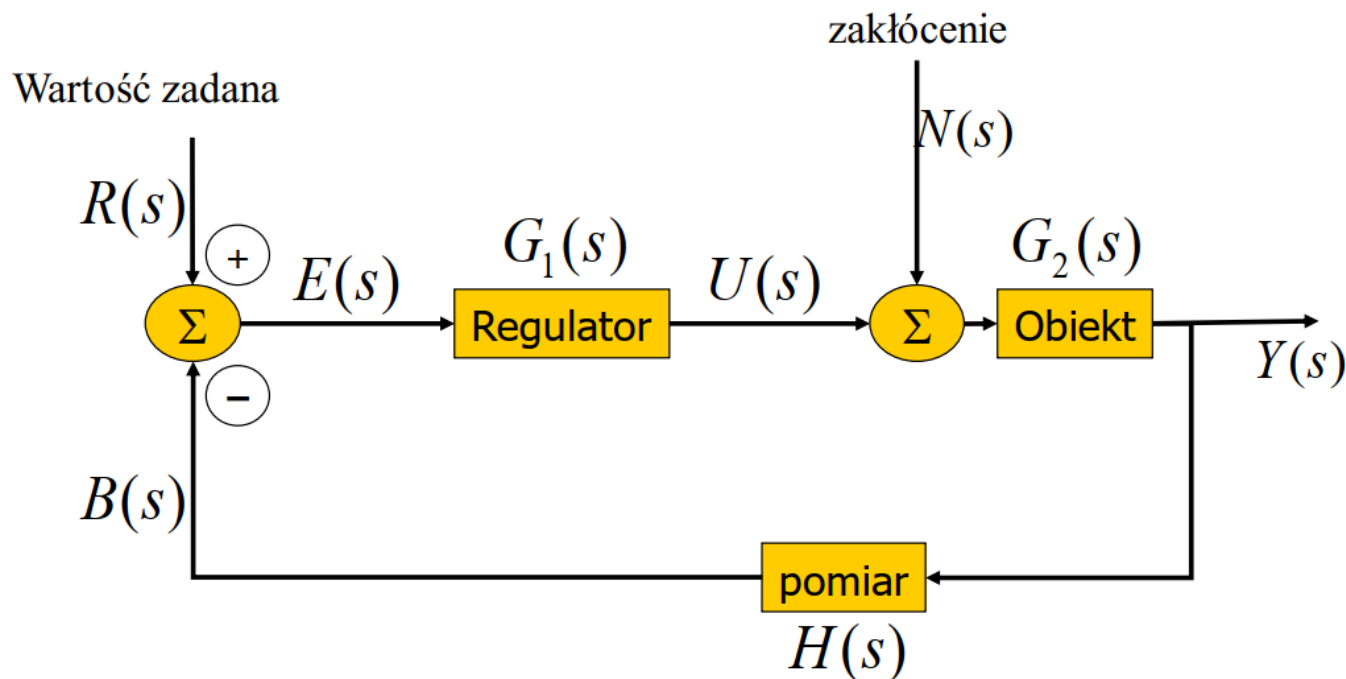
Co transformata $F(s)$ mówi nam o $f(t)$?

- Wartość $f(0)$ – twierdzenie o wartości początkowej
- Czy $f(t)$ zbiega się do skończonej wartości? – Bieguny $F(s)$
- Czy $f(t)$ ma charakter oscylacyjny? – Bieguny $F(s)$
- Wartość $f(t)$ w stanie ustalonym (jeżeli zbieżna) – granica $F(s)$ dla $s \rightarrow 0$

Kilka słów o modelowaniu układów

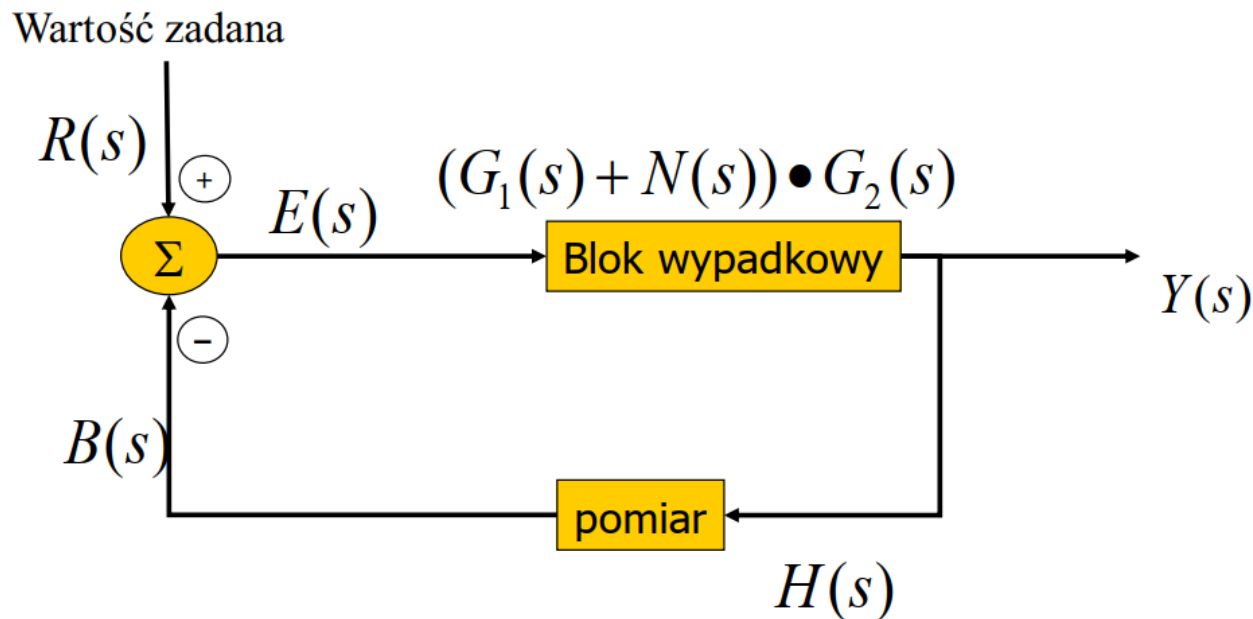
Schematy blokowe

Kilka słów o modelowaniu układów

Składanie bloków

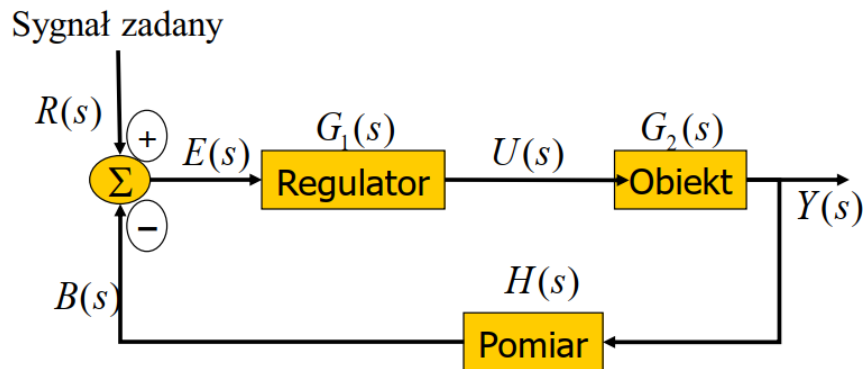

Kilka słów o modelowaniu układów

Podstawowe transmitancje

Open - Loop: $\frac{B(s)}{E(s)} = G_1(s)G_2(s)H(s)$

Feedback: $\frac{Y(s)}{R(s)} = \frac{G_1(s)G_2(s)}{1 + G_1(s)G_2(s)H(s)}$

Feedforward: $\frac{Y(s)}{E(s)} = \frac{Y(s)}{U(s)} \frac{U(s)}{E(s)} = G_1(s)G_2(s)$

Kilka słów o modelowaniu układów

Podstawowe sterowanie: $u(t)$

Proporcjonalne: $u(t) = K_p e(t)$ $\frac{U(s)}{E(s)} = K_p$

Calkowe: $u(t) = K_i \int_0^t e(t) dt$ $\frac{U(s)}{E(s)} = \frac{K_i}{s}$

Różniczkowe: $u(t) = K_d \frac{d}{dt} e(t)$ $\frac{U(s)}{E(s)} = K_d s$

Kilka słów o modelowaniu układów

Efekty akcji sterujących

Akcja proporcjonalna (P – proportional)

- Zmienne wzmocnienie (wzmacniacz)

Akcja całkująca (I – integral)

- Eliminuje obciążenie (uchyby w stanie ustalonym)
- Może spowodować oscylacje

Akcja różniczkująca (D – differentia)

- Efektywne stanach nieustalonych
- Gwarantuje szybszą odpowiedź (większą czułość)
- Nie stosuje się samodzielnie

Kilka słów o modelowaniu układów

Podstawowe regulatory

Sterowanie proporcjonalne jest używane czasami (może pojawić się uchyb w stanie ustalonym, tj. różny od 0 w stanie ustalonym)

Sterowania całkujące i różniczkujące są używane tylko w połączeniu z proporcjonalnym:

- np. regulator PI (ang. Proportional-Integral)

$$G(s) = \frac{U(s)}{E(s)} = K_p + \frac{K_I}{s} = K_p \left(1 + \frac{1}{T_i s} \right)$$